

9/11 muutis paljut, kuid mitte kõike

Täna 20 aastat tagasi lendasid New Yorgi Maailma-kaubanduskeskuse ja Washingtoni Pentagoni terroristide kaaperdatud lennukid, muutes meie elu igaveseks. Ometi pole kadunud ka vana maailmapoliitika.

9/11 märgi all tuntuks saanud terrorirünnakud nõudsid 2001. aastal ligi 3000 inimese elu. Täna Postimehes võib lugeda, kuidas see sündmus mõjutas USA välispoliitikat, Afganistani ning ka filmi- ja telemaailma.

Ent 9/11 mõjutas ka meie arusaama turvalisusest. Seda esmalt puh-tempiirilisel – pea igaüks on kogunud aastatega suurenenud turvakontrolli lennukisse sisenemisel. Mõnes riigis on suurem kontroll ka muudesse kohtadesse sisenemisel, olgu selleks bussid või kaubanduskeskused.

Lisaks oleme hakanud turvalisust teistmoodi mõistma – 9/11 näitas, et absoluutset turvalisust pole olemas ja et suurte ohvritega lõppevaid terroriakte võib sooritada väike hulk inimesi. Superriigile kahju tekitamiseks pole vaja superarmeid.

Reageerides terrorirünnakutele, kuulutas USA välja sõja terrorile. Kuid juba 20 aastat tagasi leidis kriitikuid, kes märkisid, et sõda peaks kunagi ka

JUHTKIRI

Kui vahetult pärast 9/11 paistis hetkeks, et vana geopoliitika asemele tuleb riikide üksmeelne võitlus terroriga, on praeguseks selge, et võitlus võimu pärast on tagasi.

lõppema, kuid terror on midagi, mis ei kipu maailmast kaduma. Nii ongi sõda terroriga kestnud ametlikult juba 20 aastat, kuid lõppu ei paista kusagilt. Tekib küsimus, kas säärane loosung on ikka õige.

Vastuolud terroriga võitlemisel ilmnudid enim Afganistanis, kuhu USA suunas oma invasiooni 2001. aastal vastusena Taliban vastuseisule anda välja Al Qaeda liidrid. Nüüd, 20 aastat hiljem, on ameeriklased ja lääs tervikuna Afganistanist ennasthäbitavalt lahkunud ja Taliban kontrollib tervet riiki. Kas sõda terroriga on Afganistanis kaotatud ja invasioon on olnud asjatu?

Mitte päriselt. Nii häviväärne kui ka lääneliitlaste lahkumine Afganistanist polnud, tasub meenutada, et

Al Qaeda ei paista enam elujõulise. USA pole enam tabanud ka Afganistanist pärinevat terrorirünnakuid. Teiseks on Afganistanis 20 aastaga üles kasvanud kodanikuvabadustega harjunud põlvkond, kellega Taliban peab arvestama, kui soovib võimul püsida.

See kõlab väga küüniliselt, aga 9/11 avas Eesti tee NATOsse. USA vajas liitlasi Afganistani ja hiljem Iraaki tungimisel ning Eesti koos teiste Ida-Euroopa riikidega ameeriklasi nendes ettevõtmistes ka toetas. Pole mingi saladus, et samas oli meie NATO liikmesus suunatud Venemaa heidutusele, ning kui algul paistis, et alliansi tervik on suunatud võitlusele terrorismiga ja nn ülemereoperatsioonidele, on nüüdseks tagasi tulnud alliansi esmane eesmärk ehk kollektiivkaitse.

Sest kui vahetult pärast 9/11 paistis hetkeks, et vana geopoliitika asemele tuleb riikide üksmeelne võitlus terroriga, on praeguseks selge, et geopoliitika ehk võitlus võimu pärast maailmas on tagasi. Iseäranis on kasvanud selle 20 aastaga Hiina mõju, mis on olnud peamine asjaolu, miks USA Afganistanist lahkus. Samas pole kuhugi kadunud ka terrorioht.

LOE LK 23, AK LK 2-4

Uuendatud Tammsaare park ja rahvusoperi aupaiste

Tammsaare pargi põhjalik rekonstrueerimine paar aastat tagasi oli märgiline sündmus, sest Tallinnas tervikuna on avalik haljastus jähkralt alahooldatud. See on tegelikult laiem kultuuriline probleem, erinevalt lääneurooplastest arvavad talutaus- taga eestlased, et rohi ja puud-põõsad kasvavad iseenesest ning nende hoolduse peale pole mõtet kulutada.

Tammsaare pargi uuenduse järgsed arvestused olid rahulolematud, ent nüüd, kui haljastus on saanud mõeldud suurusesse kosuda, on ehk mõistlik heita rahulikult pilk.

Pargi rekonstrueerimise võistlusel 2012. aastal sai arhitektide Mihkel Tüüri ja Ott Kadariku võistlustõu «La belle époque» esikoha teenitult, sest oskas üleliia mõeldamata pargi kihid üheks liita ja nüüdisaja juurde lisada.

Ehk kõige radikaalsem samm oli Estonia taga 1905. aasta veresauna monumendi nihutamine. Arhitektide mõte oli taastada kultuursemas vormis kunagine turusagin Estonia taga, millele monument nende meelest ette jäi. Oli ju Estonia ehitatud eestluse manifesteerimiseks turu äärde kõige käidavamasse kohta. Al-les stalinistlik taastamine tegi Estonia endasse sulgunud kunstitemp- licks, mille ette sobis 1958. aastal püstitatud skulptor Lembit Palutederi akadeemilise figuurigrupp. Telgsummeeriline paigutus uue, Alar Kotli klassika- põhise fassaadiga moodustas kokku õnnestunud kunstilise terviku, ühe Tallinna kõige pidulikuma ruumilõigu, millest oli raske loobuda. Ott Kadarik käis arhitektuuruurijate, ka minu peal kontrollimas ideed, mis meist kellelegi ei meeldinud, kuid millele nad jäid kindlaks. Nihutamise kasuks rääkis 1905. aasta revolutsiooni taandamine kohalikus ajalooteaduses. Nõukogude historiograafia paisutas meie punaajalugu nii ebausaldusväärset, et hilisem valdavalt parempoolsetelt positsioonidelt lähtunud ajalookirjutus pole tahtnud siin süvitsi minna. Tänapäeva Eestis ei taheta ju tunnista- da, kui vasakpoolne meie ühiskond tegelikult kunni Pätsi ajani oli, ilmselt läheb siin veel seetimisega aega. Kõik need pilkenimed à la joodiku naine hüüdmis «Hei, takso!» pole veel mä- lust pühitud.

Teiseks on Palutederi skulptuur lihtsalt nii kole kui ka vale, mistõtu- tu selle eemaldamine tundus tervita- tav. Meistriteoseks on seda tõepool- lest raske pidada, kuigi nii aegunud kui püstitamise ajal see enam ei tundu ja pealegi oli ju linnaehituslik la- hendus õnnestunud.

MART KALM
Eesti Kunstiakadeemia rektor
ja arhitektuuriajaloolane

TEADLASE PILGUGA

Ma olen arvanud, et punamonu- mente pole mõtet ümber paigutada, küll aeg lisab uued ja need tuhmuvad iseenesest vaid üheks kihistuseks. Kui aga Kadarik ja Tüüri olid monu- menti Eesti Draamateatri suur- te puude varju ümber asetanud, olin hämmelduses, kui delikaatselt nad seda olid osanud teha.

Uus Estonia-tagune sile plats ootab alakasutatuna tegevusi, talu- turge, laatu jne, mida linnavalitsus pole seal viitsinud korraldada. Ainult EKA professor Kirke Kangro tegi Eesti 100 tahvlitest installatsiooni, mille lõpmatu kujund oli riigi sa- janda sünnipäeva tähistamise kena lõppmäng.

Sõjas hävinud turuhoone ase- mele kohviku tegemine oli kind- lasti hea idee, et rütmistada suu- re võitu roheala ja tuua sinna taga- si elu. Olen kuulnud vanema põlv- konna kriitikat, et tähtis vaade Est- onialle on nüüd varjatud, aga mulle meeldib elus Estonia kuidagi rohkem kui püha tempel. Kindlasti oli mõ- tet emeriitprofessor

Veljo Kaasiku ideel, et taastada tuleks vana turuhoone mit- mekorruselise maht. Praegune õbluke paviljon pole suutnud kuigi vilgast elu sin- na genereerida.

Ilmselt tänu muinsuskaitse eritingimustele säi- ldis Tammsaare pargis nii stalinistli- ku klassitsismi eksoodid, nagu val- geservaline krussislehine pensilva- nia saar jt kui ka 1970. aastate eh- matavalt lameda rekonstruktsioo- ni ajal kirjaniku maandamiseks tema kõrvale lisatud tavalised pihlakad ja pooppuud, nagu Napoleoni kook ja kaerakile ühel laual.

Kahju, et ebaõnnestusid liimpui- dust pargipingid. Uued on kenad, kuid ei moodusta enam võimsat ter- vikut samamoodi astmeliste valgete valgustite ja paviljoniga. Ette on hei- detud, et istutusala pole kogu aeg õies. Tõsi see on, et kevad on õnnest- unud paremini kui sügis. Ent näi- teks murueelne lookannuste lausis- tatus on erakordselt efektnie ja täies- ti uus sõna meie avalikus haljastu- ses. Alustaimestiku värvid ja fak- tuurid on päris peenelt kokku sobi- tatud.

Pargi ja sümbolhoone vahel on tõrvatilgaks jäänud vaid end teis- test paremaks pidavate estoonlas- te autoparkla, mis ei lase rahvusoo- peril oma nime vääriliselt linnaru- umis mõjuda.

Pargi ja sümbolhoone vahel on tõrvatilgaks jäänud vaid end teisest paremaks pidavate estoonlaste autoparkla.

URMAS NEMVALTS JOONISTAB

Filmitegijate südamest tulnud appikarje

Oma parema äratundmise vas- tu alustan Lenini kuulsat tsi- taadiga, ehkki seda on liht- ne valesti mõista: «Kõikidest kunstidest on meile kõige tähtsam ki- nokunst.» Lenini ja Lunatšarski vest- luses, kust see lendlause on välja nopi- tud, käis jutt sellest, et just liikuva pil- diga on kõige parem harida valdavalt kirjaoskamatu Venemaa rahvast.

See jutt oli pea sajand tagasi, 1922. aastal. Nüüd ümbritsevad meid igal pool ekraanid. Oma kodukontoris seda kirjutades näen praegu viit eri suuruse- ga klaasist ristkülikut. Järjest rohkem kunstilisi elamusi, meelelahutust ja in- formatsiooni jõuab meieni liikuva pil- di kaudu. Seetõttu on ülioluline saada kirjaoskajaks just selles keeles, õppida seda lugema ja selles lugusid jutustama.

Muidugi võib öelda, et filmitege- mine on tänapäeval erakordselt tasku- kohane, sest aparatuur on kõigil taskus.

HENDRIK ALLA
kultuuritoimetuse juht

NÄDALAKOMMENTAAR

Sean Baker võttis oma võrratu filmi «Tangerine» (2015) üles ainult nutite- lefonidega. Aga kui sama oleks teinud näiteks Tanel Toom («Tõde ja õigus», 2019), Moonika Siimets («Seltsimees laps», 2018) või Anu Aun («Eia jõulud Tondikakul», 2018), poleks me saanud niisuguseid filme, mida kokku käis ai- nüüksi kinodes vaatamas 534 500 ini- mest. Ainult neid kolme!

Need filmid valmisid EV 100 pro- grammi raames, kui filmide tegemiseks anti viie aasta peale kokku juurde vaid üheksa miljonit eurot. Ja vaadake, mil- lised tulemused! Need ja teised EV 100 filmid jutustavad Eesti lugusid eestlas-

test, ja mis põhiline, neid teevad Ees- ti filmitegijad.

EV 100 on lõppenud, aga seegi aasta oli veel suhteliselt rammus, riigi toetus

filmitegemisele pea seitse miljonit eurot. Aga järgmisel aastal ähvardab kolm miljo- nit sealt kärbete tõttu kaduda, järelejäanu eest saaks teha ehk aastast poolteist män- gufilm, paar dokki ja ehk ka mõne lühiani- matsiooni. Seega on mõistetav, et Eesti re- žissööride gild saatis välja südameverega kirjutatud hädakarje (69 allkirja). Lähemalt kirjutasin sellest läinud teisepäeva Postimehes.

Võrreldes miljonite eest hapuks las- tud vaktsiinidega või miljon-eurot-päe-

vas-aritmeetikavigadega eelarves tun- dub, et tuleks rahandusministeeriumis vaid mingi vaibanurk üles tõsta või va- nad kaustad läbi soputada ja küll see

närune kolm miljo- nit sealt ka välja pu- deneks. Aga hüva, ma ei hakka nei- le haavadele enam soola riputama. Loodan vaid, et fil- mitegijate südamest tulnud appikarje ei pane otsustajaid seda väljapressimi- sena võtma ja trots- likult turtsatama.

Seda tean ma kindlalt, et Ees- ti riigijuhid on ikka mitu vaksu kõr- gemal kommentaatoritest, kes niipea, kui kultuuril valus hakkab, soovivad loojatel tootvale tööle minna või siis

Kui meie väike rahvas ei saa võimalust ise filmilugusid jutustada, jäävad Balti filmi- ja meediakoolist tulnud suurepärased statistid ainult välisproduksioonidele alltööd tegema.

madalaimale vaimsele ühismõttele orienteeritud toodangut anda.

Kui meie väike rahvas ei saa või- malust ise filmilugusid jutustada, siis jäävad Balti filmi- ja meediakoolist tul- nud suurepärased statistid ainult vä- lisproduksioonidele alltööd tegema. Aga ka suhteliselt odava tootmiskulu ja tagasimakseprogrammiga (vt «Te- net») ei õnnestu naaberriikidega lõpu- tult võistelda. Ja mis põhiline, need ei ole meie lood, mida meie asemel keegi teine ei räägi.

Eesti filmitegijad on fantastili- selt andekad. Värskest kinodesse jõud- nud Peeter Simmi «Vee peal» võtetel oli isegi assistent Oscarivõitja, nimelt German Golub. Minge vaadake Sim- mi fantastilist filmi (lähemalt sellest käesoleva lehe AKs) ja otsustage, kas oleme rahvas niisuguste filmidega või piisabki meile igasugu Netflixide pu- demete nokkimisest.